

İLAHİYAT FAKÜLTESİ

FELSEFE TARİHİ

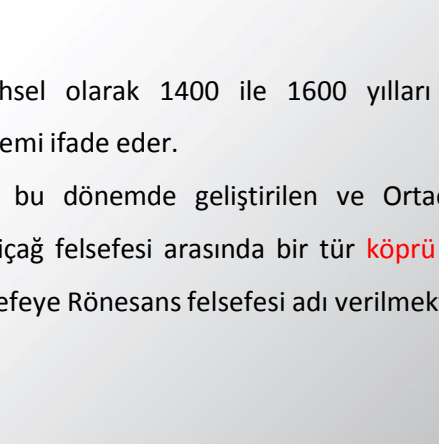
ÜNİTE 10

RÖNESANS FELSEFESİ

RÖNESANS FELSEFESİ

Rönesans felsefesi bir geçit döneminin, yani Avrupa uygarlığının yaklaşık bin yıl süren Ortaçağı ile Yeniçağ arasındaki dönemin felsefesidir.

Tarihsel olarak 1400 ile 1600 yılları arasında kalan dönem ifade eder.

İşte bu dönemde geliştirilen ve Ortaçağ ile modern Yeniçağ felsefesi arasında bir tür **köprü** görevi üstlenen felsefeye Rönesans felsefesi adı verilmektedir.

Bu felsefenin bir geçiş dönemi felsefesi olmasının en temel nedeni, onun hem Ortaçağ felsefesiyle süreklilik arz etmesi hem de felsefede bir "yeniden doğuşu" temsil etmesidir.

Bu çağda **bilimde** ve **düşünce** alanında yeni gelişmeler meydana gelmeye başlamış, ortaya çıkan yeni perspektifler ve bilgiler Rönesans felsefesini, orta çağ düşüncesiyle yeni çağ düşüncesi arasında köprü rolünü oynamaya yöneltmiştir.

Hıristiyan düşünce yapısıyla insanın hayat, sanat ve düşüncenin çeşitli imkânlarıyla karşı karşıya gelme isteği ve talebi arasındaki ayrılık, 14. yüzyılın başlarından itibaren giderek büyümeye ve yüzyıllık bir süreç içinde, bir kopuş görünümü almaya başlamıştı.

Kilisenin, felsefeyi din veya teolojinin hizmetkârı olarak kullanmanın uygunluğuyla ilgili tartışmalar, en nihayetinde bir disiplin olarak **felsefenin din** ve **teolojiden** tamamen ayrı bir disiplin olduğu sonucuna götürmüştü.

"**çifte hakikat öğretisi**" olarak bilinen ve bazı hakikatlerin **iman**, diğer bazılarının ise **akıl** yoluyla bilindiğini ifade eden ortaçağ öğretisi yerini

insan zihninin deneyim alanının üstüne hiçbir zaman çıkamayacağını ve dolayısıyla felsefenin bir doğal teoloji sağlayamayacağını göstermek suretiyle,

hayli narin bir görünüm arz eden sentezin yıkılmasında kesin sonuçlu bir etki yaptı.

Ockhamlı William, "bizde bir formun veya ruhun var olduğunu, bunun beden formu olduğunu akıl ve deneyime dayanarak tam bir kesinlikle bilmenin bir yolu olmadığını", insanların bu türden hakikatleri ancak iman yoluyla bilebileceklerini söylemişti.

İşte açılan bu yolun hazırladığı sonraki duraklardan biri olan **Reformasyon** durağında doruk noktasına ulaşacak şekilde **din**, artık öncelikle imanla ilgili bir konu olarak anlaşılmaya başlanırken, **felsefe** de Rönesans'tan ama özellikle de Descartes'tan itibaren özerk hale gelecektir.

Tarihsel ve Felsefi Çerçeve

Rönesans'ın ve dolayısıyla Rönesans felsefesinin doğuşu ve gelişiminde söz konusu içsel faktöre ek olarak birtakım **dışsal faktör**ler de önemli bir rol oynamıştır.

- Bu sosyal ve tarihsel faktörler arasında, en azından Batılı felsefe tarihçileri tarafından, ilk sıraya **İstanbul**'un 1453 yılında Türkler tarafından fethedilmesi yerleştirilir.

- Osmanlıların Batı'ya doğru yayılması, pek çoklarına göre, sözgelimi Trabzonlu George benzeri Antik Yunan kültürü âlim ve uzmanlarının özellikle İtalya'ya göçmelerine ve doğallıkla da Batı'da o zamana kadar bilinmeyen birtakım **Grekçe felsefe metinlerinin Batı'ya geçişine yol açmıştır.**

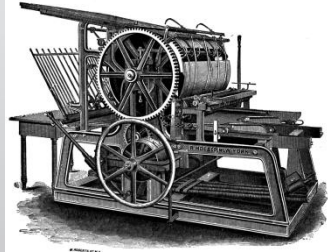
- Yine aynı bağlamda, kaynağında
Doğuluların bulunduğu birtakım icatların
Batı'ya girişinin de Rönesans üzerinde
yoğun bir etki yaptığı kabul edilir.

barut ve pusula

- Avrupalıların 15. yüzyılda Amerika'yı keşfetmeleri ve Çin ile Japonya'ya yaptıkları ilk seyahatler yeni dillerin, kültürlerin ve dinlerin farkına varılması suretiyle ufukların genişlemesine yol açarken,
- aynı anda sömürgecilik, kölelik ve Hristiyan olmayanların hakları benzeri konuların siyaset felsefesinin konuları arasına dahil edilmesiyle sonuçlanmıştır.

- Yine, 15. yüzyılda **kâğıdın** Batı uygarlığına girişiyle birlikte **matbaanın** bulunmasının Rönesans'ın ortaya çıkışında önemli bir etki yaptığı kabul edilir.

- Öte yandan 15. yüzyılın ortalarında yaşanan **Protestan reformasyonu** da Rönesans'ın gelişiminde önemli bir rol oynamıştır.

Protestanların kutsal kitabın, Latince değil de ulusal dillerde okunması gerektiği üzerindeki ısrarı sadece ulusal dillerin gelişimine değil okur yazarlığın gelişimiyle bilginin geniş kitlelere yayılmasına da azımsanmayacak derecede katkıda bulunmuştur.

- Reformasyonun eğitim üzerinde de etkili olduğu söylenebilir.
- Sadece Protestan Reformasyonu değil **Katoliklerin karşı Reformasyonu** da eğitim kurumlarının yeni baştan şekillenmesinde öncü bir rol üstlenmiştir.

Dönemin Genel Özellikleri

Rönesans terim olarak **yeniden doğuş** anlamına gelmektedir.

- Avrupa'da, özellikle de **Batı Roma**'nın sürdürücüsü olan **Latin** bölümünün, bu gelişmeleri sağladığı söylenebilir, yoksa Doğu Roma'nın Rönesans'ın gelişiminde doğrudan bir etkisi ya da rolü olmamıştır.

- İlk çağda ve orta çağdaki düşüncelerin bir tekrar incelenmesi ya da tekrar değerlendirilmesi değil, çok daha kapsamlı bir anlamda o zamana kadar tartışılabilen konuların tamamen yeni bir biçimde ortaya konulmaları
- önceki çağlardan çok farklı bir **insan** tipinin ortaya çıkması ve düşünceler geliştirmesi söz konusudur.

- Bu dönem kilisenin gücünü hem ekonomik hem de düşünsel anlamda kaybetmeye başladığı bir dönemdir.
- Ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmeler belirli bir şekilde felsefi gelişmeleri etkilemiş ve bu dönemde yeni sıçramalar göstermiştir.

- Dinsel otoritenin zayıflamasına paralel olarak Rönesans'ta felsefe, kendini **bağımsızlaştırmaya** başlamıştır; bunu da deneyi ve akli öne çıkararak yapmaya çalışmıştır.

Böylece ortaçağdaki kapalı düşünce biçimi açılmaya ve parçalı bir görünümle çoğullaşmaya başlamıştır.

- Felsefe din adamlarının etkisinden çıkıp farklı konumlara sahip **yazarlar** ve **düşünürler**in ilgi alanında yer almaya başlamıştır.

- Kurulan üniversiteler bu bakımdan önemli bir rol oynamıştır.

Rönesans felsefesi buna bağlı olarak farklı düşüncelerin, felsefe sorularını farklı yollardan değerlendiren felsefe eğilimlerinin var olmasını sağlamıştır.

Skolastik felsefe inanç ile bilgi ya da din ile felsefe arasındaki ilişkinin belirlenmesi konularında açık olmayan bir yol izlemiş, ve bunları birbirlerine indirgemeye yönelmiştir.

Ortaçağın sonlarına doğru bu yaklaşım iyice çözülmeye başlamış ve **din-felsefe** ilişkisi birbirinden **uzaklaşmaya** yönelmiştir.

Felsefe, insan düşüncesinde sorun olan her şeyin irdelendiği bir disiplin olarak yeniden ele alınmaya başlanmıştır.

Rönesans'ın, insanüstü olana ya da yalnızca doğal olana karşı, insani boyutu ön plana çıkartan felsefesi,

doğal olarak, insan bilgisiyle ilgili problemleri göz ardı ettiği ve mutlak bir gerçekliğin mutlak bir bilgisine sahip olma varsayımının, insanın aktüel bilgisine hiçbir katkı sağlamadığı düşünülen **mutlakçılığa**

insanın bilişsel faaliyetlerdeki etkinliğini gözden kaçırdığına, ve bütün bir doğayı, doğanın daha aşağı parçaları aracılığıyla tanımladığına inanılan **doğalcılığa**, kısacası geçmişin metafiziğiyle doğa bilimlerini belirleyen **insansızlaştırma** sürecine karşı tavır almıştır.

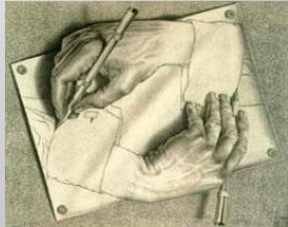
Zorunlu **doğru** düşüncesi ortadan kalkarken, **doğruluk** insan düşüncesinin bilgilenme sürecindeki başarısına işaret eden arzu edilir bir değer olup çıkmıştır.

Kısacası; bireyselliğin, yaşanan dünyaya önem vermenin, demokrasinin, bilimin, din yerine aklı öne almanın yeniden canlandırılmasıdır.

Rönesans ayrıca orta çağın dindarlığına, metafiziğine, bireyselliği yok etmeyi amaçlayan Hristiyan ahlâkına ve felsefesine tepkidir.

Rönesans felsefesinin, bütün bu faktörlerin de etkisiyle çok geniş etkilerinin olduğu söylenebilir.

Bununla birlikte, bütün bu etki ya da akımlardan en önde geleni, kesinlikle **hümanizm** olmuştur.

Hümanizm

Hümanizm Rönesans'a, İslamiyet'in altın çağına ve antik Yunan kalıntılarına dayandırılabilir ve hatta hümanist düşünce Buda ve Konfüçyüs'te de görülebilir.

Bunun yanında hümanizm terimi daha çok batı felsefesiyle ilişkilidir.

Hümanizm terimi 19. yüzyılın başlarında, 15. yüzyıl İtalya'sında klasik edebiyatla ilgilenen kimseler için söylenen **umanista** sözcüğünden kökenlenir.

Hümanizm insani konularda doğaüstü inanışların mutlakiyetini açıkça reddeder;
fakat bunun yanında inançların kendisini hedef almaz.

Genelde Ateizm ve Agnostisizm ile bütünleşebilir ama hümanist anlayış bunlara içkin değildir.

Hümanizm bu tür doğaüstü güçlerin varlığıyla ilgilenmeyen etik tabanlı bir görüştür.

Seküler bir hayat duruşu ilkesi ve her otorite karşısında insanın bireyselleştirilmesini aşan **özgürleştirme** çabası hümanizmin temel amacıdır.

Hümanizme göre **doğruyu bulmak** insanın bir yetisidir. Fakat doğruyu bulma yönteminde **gizemcilik, mistisizm, gelenek** ve bunlar gibi genel geçer kanıtlarla ve mantıkla bütünleşmeyen yöntemler izlenemez.

Gerçeğe duyulan bu arzu, gözü kapalı kabullenimlerle değil, **bilimsel şüphecilik** ve **bilimsel yöntemle** doyurulmalıdır.

Otoriteyi ve aşırı şüpheciliği de reddederken, **kaderin** olaylar üzerindeki etkisini kabul etmez.

Doğrunun ve yanlışın bilgisine **kişisel ve ortak bilincin** en doğru biçimde algılanmasıyla ulaşılabileceğini savunur.

Hümanizm insanın kapasitesine iyimser yaklaşır, bunun yanı sıra insan doğasının tümüyle iyi ya da tüm insanların hümanizmin savunduğu akılcı ve manevi değerlere ulaşabileceğini savunmaz.

Hümanizm güzel şeyler yapmaya, şimdi ve burada iyi yaşamaya ve geleceğe daha iyi bir dünya bırakmaya yoğunlaşır.

Öte alem için endişe ve acı çekmeyi manasız ve yanlış bulur.

Rönesans hümanizmi ne bir felsefe ne de bir ideolojidir.

O, ikinci bir anlam çerçevesi içinde antik kaynaklara dönüşü ifade eder.

Rönesans hümanizmi klasik kaynaklara döndüğünde, Skolastik düşüncenin gömmüş olduğu bilumum cevherleri gün ışığına çıkarmaya çabalayan ve böylelikle de modern düşüncenin yolunu açmaya gayret eden bir yapıdadır.

Hümanizm klasik kaynaklara döndüğünde, kendisine özellikle kozmolojik düşünce konusunda, iki ana yaklaşım sunduğunu görmüştür.

Platon ve Aristoteles

Platon ve Aristoteles Etkisi

İtalyan hümanizminin ilk keşfettiği ve peşine düştüğü Yunanlı filozof ise **Platon** oldu.

Bunun en önemli nedeni ise **Platon'un erdem görüşü** ve klasik erdemlerle ilgili yorumunun Rönesans eğitiminin taleplerine kusursuzca uyarlanabilmesiydi. / saraylı ve soylu ideali

Platonculukta buldukları manevi olanla maddi olan arasındaki ontolojik bağ olarak insan anlayışydı

Aristotelesçilik Skolastik düşüncede Hristiyan öğretiyile
yoğrulmuş olan Hristiyan Aristotelesçiliği değildi.

Rönesans, Aristoteles felsefesini Skolastik unsurlardan
arındırarak, özgün haliyle almaya veya kendi düşünce dünyasına
uyumlu hale getirmeye çalıştı.

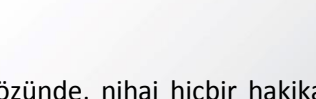
Aristotelesçi felsefeyi, daha çok İbn Rüşd kaynaklı olacak şekilde, Hristiyan olmayan kaynaklardan öğrenmeye geçti.

Örneğin İbn Rüşdçüler, kişisel ölümsüzlüğü reddetmek suretiyle, Hristiyanlığın en temel inanç ya da öğretilerinden birini yıkma noktasında birleşirler.

ölümden sonra evrensel akla geri döneceği

Kuşkuculuk

Montaigne *Denemeler* adlı ünlü eserinde Antik Yunan kuşkucularının **bilginin imkânsızlığıyla, duyu algısının göreliliğiyle,** aklın göreliliği aşıp mutlak hakikate erişebilmesinin olanaksızlığıyla, özne ve nesnedeki sabit ve sürekli değişmeyle, değer yargılarının göreliliğiyle ilgili hemen tüm argümanlarını yeni baştan ortaya koydu

Kuşku, onun gözünde, nihai hiçbir hakikate bağlanmamaktan, kesin hiçbir doğrunun olduğuna inanmamaktan ama doğruyu her şeye rağmen aramaya çalışmaktan başka bir şey değildi;

Montaigne insanın ihtiyaç duyduğu ruh dinginliğine ancak böyle bir tutumla varılabileceğini düşündü.

Söz konusu ruh dinginliğini bozabilecek olan yegâne şey, gündelik deneyimlerin ötesine geçerek **şeylerin asli doğalarına nüfuz etme çabası** içine girmekti.

Şeylerin gerçek doğasıyla ilgili nihai hakikatlere erişme çabasının ve değişmez birtakım mutlak hakikatlerin var olduğuna inanma tutumunun sonucu ise ona göre **fanatizm** ve **dogmatizm** olmak durumundaydı.

Bu açıdan bakıldığında, kuşkuculuğun Montaigne için ne bir zihin hali olarak kötümserlik ne de belli bir davranış kuralı olmadığını söylemek gerekir.

Tam tersine o, kuşkuculukta insan hayatının bütün yönlerini olumlamanın bir yolunu veya kaynağını arama yolundadır.

Montaigne řu halde kendi kuşağının insanlarına gerçek bilgeliğin, hayatı olduğu gibi kabul etmekte yattığını ve herhangi bir şeyi tam bir kesinlikle bilmenin ne kadar g olduğunu göstermenin uygun yollarını aramıştır.

O, esas itibariyle de insanların dikkatlerini insan yaşamının zenginliğine dikkat çekmeyi amaçlamıştır.

Doğa Felsefesi

Buna göre, Rönesans'ta kendine yeten bir birlik, Tanrının dışsal bir tezahürü olmaktan ziyade, her şeyi kuşatan sempati ve cazibe güçleri tarafından bir araya getirilen ve dünya ruhu tarafından harekete geçirilen bir sistem olarak **doğa** düşüncesinin öne çıktığı söylenebilir.

Rönesans'ın doğa filozofları doğayı genelde, canlı ile cansız, ruh ile madde arasındaki Ortaçağ düşüncesine özgü keskin ayrımların kendisinde artık geçerli olmadığı **bir organizma olarak** telakki etmeye başladılar.

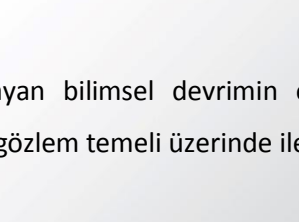
Bu dönemin doğa felsefeleri, Stoa etkisini çok belirgin olarak gösterecek şekilde panteist bir yapı sergiledi.

Bu, elbette Rönesans dönemi doğa filozoflarının Hristiyan düşüncesini büsbütün terk ettikleri anlamına gelmez; fakat daha ziyade onların düşünce yönelimlerinin doğayı doğaüstü olana bağlayan **bağları zayıflattığı** anlamına gelir.

Onlar, sonradan giderek çok daha baskın hale gelecek doğalcılığa yönelimliydi.

Bilim Hareketi

Rönesans'ın başarısı sadece söz konusu **doğa** felsefesi, **hümanizm** alanında tezahür etmedi;
daha ciddi etki alanı **bilim** ve **siyaset** alanında gerçekleşti.

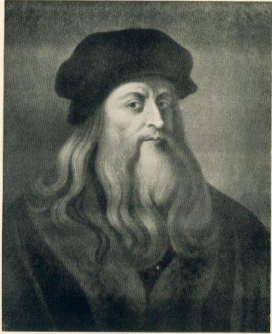

Rönesans'ta başlayan bilimsel devrimin en temel bilimi olan **astronomi**nin salt gözlem temeli üzerinde ilerleyebilmesi mümkün değildi.

Rönesans biliminin başarısını sadece gözlem ve deneye bağlayan bir görüş oldukça sığ bir görüş olmak durumundadır.

Astronominin ilerlemesi, gözlem, "**kontrollü deney**" ve hipoteze ek olarak, en azından **matematiğin** yardımını gerektirmiştir.

Gözlemin önemi özellikle **anatomi** ve **fizyolojinin** gelişiminde tam bir açıklıkla ortaya çıkmıştır.

LEONARDO DA VINCI
Painted by himself
Drawn and engraved by Charles Tondoy

Bunu özellikle yaşamı ve eserleri sadece büyük bir başarı öyküsünü ve umutlu olmayı değil fakat aynı zamanda başarısızlıklarını da yansıtan **Leonardo da Vinci**'nin durumunda açıklıkla görebiliriz.

Da Vinci bilimsel ve mekanik problem ve deneylerle yakından ilgilenen büyük bir sanatçı, geleceğin keşif ve icatlarıyla teorilerini öngörme yeteneğine sahipti

Tuttuğu notlar, onun ilk büyük **mekanik** ve **hidrolik** ustası olarak metal işçileriyle mühendislerin faaliyet ve işlerini nasıl yakından incelediğini açıklıkla gözler önüne serer.

Anatomi ve fizyoloji alanlarında gerçekleştirilen keşifler, bununla birlikte insanların eski, geleneksel teorilerle iddialara duydukları güveni çok ciddi bir biçimde sarsmak ve onların dikkatlerini deneysel araştırmaya yöneltmek açısından önem taşır.

Kanın insan vücudu içinde belli bir yol izleyerek dolaştığı bugün herkesin bildiği bir şeydir.

Fakat bu, eskiden bilinen bir şey değildi.

Sözelimi Antik çağın, Hipokrates gibi büyük hekimleri, onunla ilgili olarak hiçbir şey bilmiyorlardı.

Bununla birlikte Rönesans döneminin bilim adamları arasında deneysel yöntemin en seçkin temsilcisi **Galileo Galilei** (1564-1642) olmuştu.

Onun büyük önemi, insanların gerçekten yeni birtakım sonuçlara ve bilgilere ulaşmalarını temin eden bir yöntem geliştirmiş olmasıydı.

Bu yöntem anlayışında duyularla kavradığımız deney, yani ölçülüp tasarlanmış kontrollü deney araştırmanın biricik temeli haline gelir;

bundan sonra düşünce doğayı ölçüye dayanan gözlemler ve deneyler yaparak, fenomenler arasında bağlantılar kurarak kavrar ve böylelikle insanı salt deney bilgisinde kalmaktan kurtararak gerçek bilime yöneltir.

Galileo açısından doğayı yalnızca duyuların gözüyle görmek yeterli değildir;

tek başına düşünme içinde kalınarak yapılacak spekülasyonlar da pek bir işe yaramaz.

Galileo, algılanan şeyleri kavramlar halinde derleyip sınıflamakla da yetinmez.

O, doğayı gerçekten kavramak, doğa alanında yeni bilgilere ulaşmak istiyorsak, yapılacak şeyin fenomenleri **matematik** dilinde çözümleyip ifade etmek olduğunu görmüştü.

Gözlerinin önüne serili olan doğanın büyük bir kitap gibi olduğunu; yazılmış olduğu dili bildiğimiz takdirde onu iyi anlayabileceğimizi fark eden Galileo'ya göre, **doğa adını verdiğimiz kitap matematik diliyle yazılmıştı.**

Modern bilimin Rönesans dönemindeki doğuşunun modern felsefe üzerinde yoğun bir etkisi oldu.

Başkaca şeyler yanında özellikle modern bilimi yaratan bilimsel yöntemin iki boyutunun, yani sırasıyla **gözlem** ve **tümevarım** yönüyle tümdengelimsel ve matematiksel yönlerin 17. yüzyıl felsefesini baştan aşağı şekillendirdiği söylenebilir.

Toplumsal Değişim ve Siyasi Felsefe

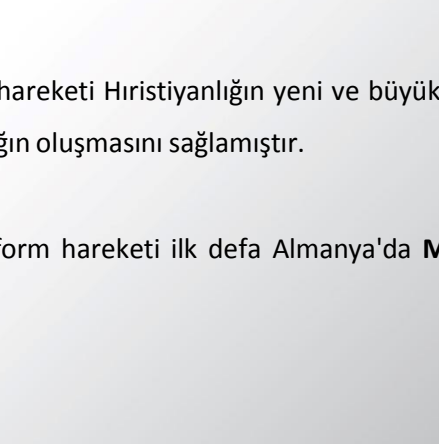
Reformasyon (Reform) 31 Ekim 1517

Reform, 15. ve 17. yüzyıl boyunca tüm Avrupa'yı etkileyen Katolik Kilisesi ne karşı yapılmış dinsel bir harekettir.

Katolik kilisesinin aşırı zenginleşmesi ve yozlaşması, siyasetle ve dünyasal etkinliklerle daha fazla ilgilenmeye başlaması birçok din adamının tepkisini çekmiş ve reform hareketlerine yol açmıştır.

Reform hareketleri önce Almanya'da sonrasında ise Fransa, İngiltere ve Kuzey Avrupa ülkelerinde de etkili olur.

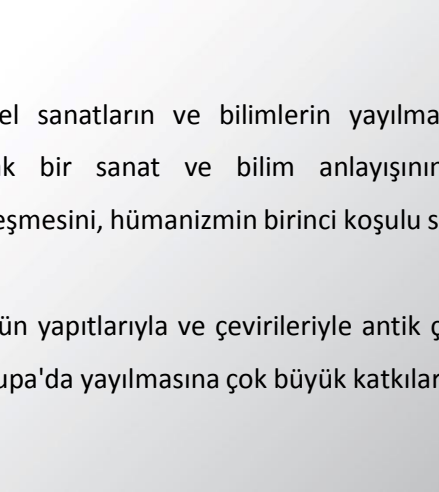
Bu reform hareketi Hristiyanlığın yeni ve büyük 3 mezhebinden Protestanlığın oluşmasını sağlamıştır.

Başarılı Reform hareketi ilk defa Almanya'da **Martin Luther** ile başladı.

Desiderius Erasmus

Günümüzde, Rönesans'la birlikte ortaya çıkan hümanizm akımının yaratıcılarından ve en büyük temsilcilerinden biri olarak bilinen **Erasmus**, Papalığın düşünceler üzerinde kurduğu hegemonyaya karşı çıkarak, gerçek Hristiyanlık ruhunu antik çağın yalınlığında aradı.

Güzel sanatların ve bilimlerin yayılmasını, Avrupa'nın ortak bir sanat ve bilim anlayışının çatısı altında birleşmesini, hümanizmin birinci koşulu saydı.

Özgün yapıtlarıyla ve çevirileriyle antik çağ düşüncesinin Avrupa'da yayılmasına çok büyük katkılarda bulundu.

Thomas More

More'un düşünce tarihinde dini hoşgörü idealini ilk kez ifade eden kişi olduğu söylenebilir.

Ütopyasının temellerini oluştururken, Hristiyan vahyinden ayrılarak **doğal bir din** anlayışı geliştiren More'a göre, farklı görüşlere, kanaat ve inançlara saygı gösterilmesi ve teolojik ihtilaflardan sakınılması gerekir.

Platonun Devlet'inden etkilenerek kaleme aldığı **Utopia** adlı eserinden, Ütopya adası üzerine kurulan ideal bir devleti betimlediği felsefi romanından bellidir.

Söz konusu eser ya da ütopya, More'un zamanının toplumsal ve iktisadi koşullarına yönelik oldukça sert bir eleştiriye çağın dünyevi ruhuna tamamen aykırı düşecek şekilde basit bir ahlaki hayatın idealizasyonu ile birleştiren hayli alışılmadık bir eserdir.

TEŞEKKÜRLER